

**Hər şeydən əvvəl, onu qeyd etmək lazımdır ki,
Qəzənfər müəllim Hüseyin Kürdəoglunun
poetik dünyasını dərinlənən öyrənmişdir.**

İsa HƏBİBBƏYLİ
akademik

XX əsrin ikinci yarısından etibarən gerçekliklə əks etdirilməye doğru ədəbiyyatda başlanğıc proseslərin genişlənməsi böyük bir ədəbi cəbhənin meydana gəlməsi ilə nütfələnmişdir. Böddi ədəbiyyatın nosrə qotunda daha qabarlıq şəkildə nozara çarpan bu qıvıltı ineyil poeziyada da özünəməxsus oks-seda təpniş, nümayandalarını yetirib ədəbi mühitə çıxarmışdır. Əslində, hələ əllinci illərdə olka üzrə şəxsiyyətə porəstisindromu aradan qaldırıldıqdan sonra poeziyada içtimai-siyasi mənzərənin romantik pafosu tədricin lirizminin ovaz etmisi prosesi başlamışdır. Lakin altmışincilərin bütün bir nəsil kimi cəbhə boyu addımlaması ilə həmin istiqamət dəha darinlaşmaya doğru getmişdir. Ədəbiyyata XX əsrin əllinci illərində gələn və "fərəməni domadom sözə veren" Hüseyin Kürdəoglunun zəngin və çoxəhəli yaradıcılığı da Azərbaycan ədəbiyyatında gedən həmin proseslərin işığında meydana çıxmışdır. Əslində, Hüseyin Kürdəoglunun və onun mənşətində olduğu nəsil Azərbaycan "altmışincilərin" avvalı idi. Lakin hədi nəsrlə müqayisədə şeirdə, xüsusun heca vəzni poeziyada "göydən yero emmə" prosesi bir qodor çatın gedirdi. Cənubi heca vəzni seri yüksək romantik zirvəyə qaldılmış xalq şairi Samad Vurğunun qaynar poetik nəfəsi həlo qıraqlardan getməmişdi və bu şeir güləşinin təsirində tamamilə ayrılmış asan məsələ deyildi. Təsadiyi deyildir ki, poeziyada Azərbaycan altmışincilərinin dəha çox sorbət şeir yazarları təmsil edirdilər. Hüseyin Kürdəoglunun və onun təməl etdiyi adəbi nəsil isə vəzni dayışmayaq şəhər səri insanın hayatı və monoviyatına yaxınlaşdırmaq vəzifəsinə höyət keçirirdilər. Bu ədəbi nəsilin şerində tərənnüməndən gələn romantik olamotlar müqayisənə

viviyoda davam etməklə borabər, həyatın və insanın nebət döyünen duyğu və düşüncələrdə öz əksini tapmışdır. Hüseyin Kürdəoglunun "Həyat ağacı" qismindən olan çoxsaylı şeirlər artıq poeziyada da gerçəklikin müdriklik siyoviyyasında tərənnümünən oturuşduğunu göstərir. Bu məqamında Hüseyin Kürdəoglunun və onun ədəbi noslinin yaradıcılığında həyatın adlıklärindən çox mili idəyələr, yətəndaşlıq mövqeyi, tələyikli məsələlər öz əksini tapmışdır. Bu tipli şeir poeziyada içtimai motivlərin lirikanın arasında

tün bunlara görədir ki, Azərbaycan altmışincilərinin "proloqu" kimini meydana çıxan bu ədəbi noslərində yətmis-səksəninci illər poeziyada yaşıdib saxlamaqla şərəf vətəndaşlıq ruhunun qüvvətləşməsinə güclü təsir göstərmışdır. Hüseyin Kürdəoglunun və onun ədəbi noslinin yaradıcılığında həyatın adlıklärindən çox mili idəyələr, yətəndaşlıq mövqeyi, tələyikli məsələlər öz əksini tapmışdır. Bu tipli şeir poeziyada içtimai motivlərin lirikanın arasında

fik todğıqatdır.

Hər şeydən əvvəl, onu qeyd etmək lazımdır ki, Qəzənfər müəllim Hüseyin Kürdəoglunun poetik dünyasının dərinləndirilməsi. O, todğıqat obyekti kimi müqayisə etdiyi Hüseyin Kürdəoglunun tərcüməyi-həlmi, mühitini və tələyini aradırmış, şairin yaradıcılığının həyala yolu aradıdakı bağlılığı müqayisə etmişdir. Bündən başqa, professor Qəzənfər Paşaev Hüseyin Kürdəoglunun yaradıcılığının yolu Azərbaycan ədəbiyyatının inkişaf prosesləri, şair

ilə əşqi ilə qaymayıb-qarışır.. Həmçinin ki, qüdratlı bir rossam şairin təbiət monzelerini vəsət edən şeirlərini incələsədi, fırçasının və qəlbinin möhəbbəti ilə əlkəmizin füsünkar gözəlliklərini əks etdirən həyəratımız bir tablo yaradardı", "...Çəkiniməden deyil bilerik ki, Kürdəoglunun xalq dilin ilə ədəbi dilin qoşşığında poeziyada sözdən həyəratımız bir abidə ucalmışdır", "...Vətəni, eli-obanı canından çox sevən, poeziyada tərənnümədən edən, insanların vətənpərvərlik rühündə təbiyədən şairlerimiz arasında Hüseyin Kürdəoglunun şərhli yeter tutur". Həttə professor Qəzənfər Paşaevin monoqrafiyasında bir-neçə məqamda etiraf etməli olmuşdur ki: "Açığımı deymə ki, ...misraları təhlili çökəməyən güclənmiş çatdırıdım". Bizo görə bu cür yanışma Hüseyin Kürdəoglunun əslində ədəbiyyatşunaslıq elminin yaxşıksız teləbləri siyoviyyətsində dayarlıdırıldır. Şeirlər yazdıqanı siyociyeləndirmək deməkdir. Məhz bütün burlardan sonra professor Qəzənfər Paşaevin Hüseyin Kürdəoglunun yaradıcılığı haqqında gəldiyi obyekti ümumiyyətini noticə elmi-nəzəri qıymətə çevirilir: "Ösəs məsələ odur ki, Hüseyin Kürdəoglunun tabibin, ilhamın, fitri təsadiyin, el-əbaya, vətənə sonsuz möhəbbətin sayasında əsl poeziya nümunəsi yaradan, Azərbaycan poeziya bağçasında maksusi yeri olan şairdir".

Professor Qəzənfər Paşaevin "Hüseyin Kürdəoglunun poetik dünyası" monoqrafiyasının strukturda yeni və orijinaldır. O, ədəbiyyatşunaslığı elmində ənənə şoklini almış "Şairin lirikasının janrı (yaxud sonetkarlıq) xüsusiyyətləri" məlum modelindən qaçarıq, Hüseyin Kürdəoglunun şeirlərinin görkəmli nümunələrindən biridir.

Ədəbiyyatşunaslıqda faydalı örnek

XX əsrin altmışinci illərdən sonrakı poeziya ağacının real manzaroşunu dolğun şəkildə mənalandırır.

*Barlidir, ucadır həyat ağacı,
Bəhəri ham şirin, ham da ki, acı.
Durmamış cixırıq, ucalırıq biz,
Başına çatımtıq qocalıraq biz.*

*Ordan xoyal kimi dəsistirik bir-bir,
Ağacın dibində ölüm münəzzib.
Göy də tutur biz, gönür torpağı.
Təzə galanlırsa çıxır budaga.*

*Bu gün ilfdəldər ölümlü həyat,
Ağacın başına çıxan yanç heyhat.*

Bütün bunlara görə də XX əsrin ikinci yarısı Azərbaycan serinində Məmməd Araz tipli şeir inkişaf etməyə başlamışdır. Vəzni və üşləb etibarilə bir-birlərinə çox yaxın olan bu şeirlər xalq ədəbiyyatı qaynaqlarından həyata doğru münasibatlarında fərqli yanaşmaları ile fərdiləşmişlər. Hüseyin Kürdəoglunun və onun təməl etdiyi adəbi nəsil isə vəzni dayışmayaq şəhər səri inşaatçılarla yaradıcılığı da romantiqa, didaktika, patetika, lirika və gerçəklik üzvi bəri sistem halının da canlaşmışdır. Bu keyifləşdirən şeirlərin şerindən və poemalarının orijinallığını tömən etmişdir. Büt-

yaşayıb tarihi yoluunu davam etdirmiş, ədəbiyyat tariximizde izlər salmış, camiyiyətin iraliyyətini inkişafına xidmət göstərmişdir. Fikrimizə, Hüseyin Kürdəoglunun içtimai ideal-lərin tərənnümü ilə lirika arasında yaradıb inkişaf edən Azərbaycan şerinin görkəmli nümunələrindən biridir.

Tənimsiz ədəbiyyatşunas, filologiya elmləri doktoru, professor Qəzənfər Paşaevin "Hüseyin Kürdəoglunun poetik dünyası" adlı monoqrafiyası bu orijinal şairin həyatı və yaradıcılığını bütün əsas mahiyyəti və istiqamətləri ilə əsəriyə adlı ədəbiyyatın qızılı yaranıb. Təqdim edən qıyməti.

Oxularla mülliətdir ki, professor Qəzənfər Paşaev Azərbaycan körkükşünəsini elməsəsənətini yaratmış gərkəmləri Azərbaycan alimidir. O, cənəzə məlumatda klassik və müasir Azərbaycan ədəbiyyatının əsər yaradıcıları, görkəmli nümunələrini olan ədəbi simaları həsr edilmiş ciddi elmi əsərlərin müəllifidir. Qəzənfər Paşaev xalq yazıçılari Anar və Elçin, xalq şairleri Hüseyin Arif və Fikrot Qoca, ədəbiyyatşunası alimlərdən Abbas Zamanov və Bəkir Nobiyev... haqqında da sənədlər əsərlər meydana qoymuşdur. "Hüseyin Kürdəoglunun poetik dünyası" monoqrafiyası Qəzənfər Paşaevin ciddi elmi araşdırmlarının noticəsində meydana çıxan qıymətli monoqra-

Qəzənfər Paşaev

Hüseyin Kürdəoglunun poetik dünyası

rin mühibi və müasirləri ilə birləşdə izləmə və qiymətləndirmişdir. Eyni zamanda, bir çox məqamlarda, xüsusun "Bənövşə" motivli şeirlərde yazılı ədəbiyyatda xalq-əsər şeiri enənəsinin qüvvətləndirilməsində Hüseyin Kürdəoglunun ədəbiyyatının möhüllüfinin fövqündə dəyandığı müayyan etmək onun ədəbi prosesin inkişafındaki yerini, tasvir gücünü diqqət markazında ona çoxQMİR. Qəzənfər mülliət bütün möqamlarda şairin yaradıcılığından, ədəbiyyat materialından çıxış etdiyi üçün Hüseyin Kürdəoglunun haqqında inandırıcı obyekti elmi söz deyil birilmişdir. Kürdəoglunun poeziyası yayın cirhacır vaxtı icəlişen, cana moləmə olan bulaq suyu kimidi". "Onun sevgi şeirlərindən tohivot ətri gəlir. Hüseyin Kürdəoglunun təbiətə sevgisi

Qəzənfər Paşaevin Hüseyin Kürdəoglunun yaradıcılığı haqqında göldüyü obyekti ümumiyyətini noticələrə çevrilir: "Ösəs məsələ odur ki, Hüseyin Kürdəoglunun tabibin, ilhamın, fitri təsadiyin, el-əbaya, vətənə sonsuz möhəbbətin sayasında əsl poeziya nümunəsi yaradan, Azərbaycan poeziya bağçasında maksusi yeri olan şairdir".

mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Monoqrafiyada Hüseyn Kürdoğlunun bayatılardan ibarət poemalar yazması haqlı olaraq əsl novatorluq nümunəsi kimi dəyərləndirilmişdir.

Azərbaycan şərində ağiların, təcnislərin, gəraylıların, rübailörin, az işlədilən təsniflərin, həcv, bəhri-təvil kimi unudulmaqdə olan janrlarda yaşadılıb inkişaf etdirilməsində Hüseyn Kürdoğlunun xidmətlərini professor Qəzənfər Paşayev konkret bədii nümunələrlə açıb göstərmış, təhlil edib qiymətləndirmişdir. Bununla şairin şeir yaradıcılığının janr baxımından tam və zəngin mənzərəsi bütün dolgunluğu ilə canlandırılmışdır. Bu təhlillər və ümumiləşdirmələr həm də Azərbaycan şerinin XX əsrin ikinci yarısından sonrakı dövrdeki janr imkanlarını aydın surətdə təsəvvür etməyə imkan verir.

"Hüseyn Kürdoğlunun poetik dünyası" monoqrafiyasında professor Qəzənfər Paşayev "Şairin əbədi məhəbbəti" bölməsində onun ilk nakam sevgisinin və ailə həyatına çevrilmiş məhəbbətinin dastana bənzəyən süjetini müəyyən etmiş, maraqlı elmi ümumiləşdirmələrə gəlmişdir. Hüseyn Kürdoğlunun vaxtilə məşhur xanəndə Qulu Əsgərovun oxuduğu, indi də repertuarda olan "Bəyənmir məni" və "Könül bağladım" mahnularının məlhəm kimi insana rəhatlıq gətirməsi də monoqrafiyada haqlı olaraq bu poetik nümunələrin həyatiliyi və müəllifin dərin səmimiyyətilə əlaqələndirilir.

Çoxcəhətli yaradıcılıq fəaliyyətinə malik olan Hüseyn Kürdoğlunun tərcüməçilik işinə dair çalışmaları və elmi-tədqiqat sahəsindəki araşdırılmaları da təqdim edilən monoqrafiyanın tədqiqat obyektidir. Professor Qəzənfər Paşayev ilk dəfə olaraq Hüseyn Kürdoğlunun həmin istiqamətlər üzrə xidmətlərinə də işiq salmışdır. Əsərdə İraq, Türkmənistan və Dağıstan poeziyasından etdiyi tərcümələrin orijinalın ruhunu dolğun ifadə etməsi şairin mühüm nailiyyətlərindən biri olaraq səciyyələndirilir. Hüseyn Kürdoğlunun Səməd Vurğunun yaradıcılığının ilk dövrünə, Abdulla Qoranın həyatı və bədii yaradıcılığına, XIX əsr Cənubi Azərbaycan folkloruna həsr olunmuş elmi əsərlərinin ana xətləri, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Şərqşünaslıq İnstitutundakı fəaliyyəti oxuculara təqdim olunur. Beləliklə, monoqrafiya Hüseyn Kürdoğlunun həyatı və çoxcəhətli yaradıcılığı haqqında tam, bütöv, ümumiləşmiş elmi təəssürat yaradır. "Hüseyn Kürdoğlunun poetik dünyası" monoqrafiyası professor Qəzənfər Paşayevin çoxillik elmi fəaliyyətinin müasir mərhələdəki uğurlarından olmaqla bərabər, həm də ədəbiyyatşunaslıq elmimizin də qiymətli nümunələrindən biridir.

Bir məsələni də ayrıca qeyd etməyi lazımlı bilirəm. Yaziçi və şairlərimizin həyatı və yaradıcılığına həsr edilmiş təməl monoqrafik tədqiqatlar uzun zamanlardan bəridir ki, çox az hallarda meydana çıxır. Belə kitablar az olduğu və ya bəzən heç olmadığı üçün ayrı-ayrı sənətkarların yaradıcılığı əsasında aparılan problem-tədqiqatlar çox hallarda möhkəm təməli olmayan, havadan asılı qalan araşdırmlar təəssüratı doğurur. Ədəbiyyat tarixçiliyi ilə nəzəriyyə biri - digərini tamamlayanda daha mükəmməl, uzunömürlü əsərlər meydana çıxa bilər. Ədəbiyyatşunaslıq elmimiz bu istiqamətdə düşünüb-daşınmalıdır, addımlar atmalıdır.

Bu mənada professor Qəzənfər Paşayevin təqdim olunan monoqrafiyası müasir Azərbaycan ədəbiyyatşunaslıq elmi üçün düşündürücü və faydalı bir örnək kimi də əhəmiyyətlidir.